

Research in Curriculum Planning

Vol 14, No 26 (continus 53)
summer 2017, Pages 47-55

پژوهش در برنامه‌ریزی درسی

سال چهاردهم، دوره دوم، شماره ۲۶ (پیاپی ۵۳)
تابلستان ۱۳۹۶، صفحات ۴۷-۵۵

Compared to teach primary school children in accordance with Islamic values in the countries of the Islamic Republic of Iran and Azerbaijan

مقایسهٔ تعلیم دانش آموزان ابتدائی مطابق با ارزش‌های اسلامی در کشورهای جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان

Farhad Shorehkandi

Assisntant Professor, Farhangiyān Universit University, Allame Amini Tabriz, Tabriz, Iran.

Majid Aliasgari Ph. D

Associate Professor Department of Curriculum Studies Faculty of Education & Psychology Kharazmi University, Tehran, Iran.

فرهاد شوره‌کندی*

استادیار دانشگاه فرهنگیان علامه امینی تبریز

مجید علی‌عسگری

دانشیار دانشگاه خوارزمی تهران

Abstract

The general purpose of this research is to compare education of primary students based on Islamic values in countries of both Iran and Azerbaijan. This research is a comparative and content analysis in which the textbooks of these countries in the 4 grades have been studied. Besides 400 students and 280 teachers in the case of sample in these two countries have been chosen and compared in the way of clustered random sampling. The tool that has been used to compare teachers and students is questionnaire of researcher made that is acting and awareness of religious precepts. The results of the research show that the number of cases in related to Islamic values in Iranian textbooks is 271 and in text books of Azerbaijan are 34. The results of variance analysis also show that there are significant differences between these students of two countries from the point of awareness and acting to the religious concepts. This result has also been confirmed about teachers. The research results confirmed not only Islamic values in Textbooks' Content but also in acting it and awareness of teachers and students in comparison to Azerbaijan country.

Key words: Islamic values, Textbooks' Content teachers and student.

چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی مقایسه‌ای تعلیم دانش‌آموزان ابتدائی مطابق با ارزش‌های اسلامی در کشورهای جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان است. تحقیق حاضر یک تحقیق تحلیل محتوا و مقایسه‌ای است که در آن کتاب‌های درسی دو کشور در دوره ۴ پایه ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. همچنین نمونه‌ای از ۴۰۰ دانش‌آموز و ۲۸۰ معلم در دو کشور جمهوری آذربایجان و جمهوری اسلامی ایران به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب و مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. ابزار به‌کار گرفته شده برای مقایسه معلمان و دانش‌آموزان پرسشنامه محقق ساخته آگاهی و عمل به احکام دینی است. نتایج تحقیق نشان داد که تعداد موارد مربوط به ارزش‌های اسلامی در کتب درسی ایران ۲۷۱ مورد و در کتب درسی کشور آذربایجان ۳۴ مورد است. همچنین نتایج تحلیل واریانس نشان داد که از نظر آگاهی و عمل به مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی بین دانش‌آموزان دو کشور تفاوت معنی‌داری وجود دارد. این نتیجه در مورد معلمان نیز مورد تأیید قرار گرفت. نتایج تحقیق بالا بودن تأکید بر ارزش‌های اسلامی در محتوای درسی و همچنین آگاهی و عمل به آن را در معلمان و دانش‌آموزان ایران در مقایسه با کشور آذربایجان است.

واژه‌های کلیدی: ارزش‌های اسلامی، محتوای درسی، دانش‌آموزان، معلمان

* نویسندهٔ مسؤول: shorehkandy@yahoo.com

پذیرش: ۹۵/۰۱/۳۱

وصول: ۹۴/۰۱/۱۶

مقدمه

تربیت اجتماعی، تربیت اخلاقی، تربیت عقلانی و تربیت اعتقادی به کار گرفته شود (Farhadian, 2003).

کتاب‌های درسی مهم‌ترین وسیله انتقال مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی هستند در این راستا، عدم آشنایی و توجه کم جوانان نسبت به مسئله آموزش ارزش‌های معنوی و احکام اسلامی زمینه بیشتری را برای این کار فراهم می‌سازد و این منبع بیشتر از کم‌توجهی مراکز آموزشی ناشی می‌شود که می‌توان به مواردی از قبیل درک صحیح نداشتن از روش‌های آموزش مفاهیم و ارزش‌های دینی، ارزش قائل نشدن اولیاء و مربیان برای کلاس‌های مربوط به آموزش تعلیمات دینی و ضعف‌های مربوط به کتاب‌های درسی و مواردی از این قبیل اشاره کرد (Akrami, 2007). تحقیقی که از ۵۰۰ نفر دانش‌آموزان منطقه ۱۵ تهران انجام گرفته نشان داده است تنها ۱۹/۴ درصد دانش‌آموزان توانسته‌اند بدون غلط قرآن را قرائت کنند و ۸۰/۶٪ فاقد توانایی لازم بودند (Favakkoli, 1999).

هنوز هم در گوشه و کنار این کره خاکی شاهد آن هستیم که بعضی از متفکران بشری باورهای دینی و اخلاقی را کهنه شده می‌دانند و اوج جنون الکلیسم، سکس، فساد و تباهی دامن بشر را گرفته، هم از سلاح‌های اتمی حیات انسان و زمین و محیط‌زیست اجتماعی در خطر جدی قرار دارد و هم سلامت انسان و اصالت خانوادگی و ارزش‌های دینی و اخلاقی او در حال نابودی است (Hassani, 2010). در همین رابطه اسدی پور و دیگران (Asadi & etc, 2012) در پژوهشی نتیجه گرفتند به‌کارگیری الگوهای ترکیبی تدریس در کسب مهارت‌های پرورشی تأثیر دارد و نسبت به الگوهای سنتی اثربخش‌تر است.

مهرمحمدی (Mehrmohammadi, 2012) نیز در رابطه با اجزای اساسی تربیتی که زیربنای تعلیم و تربیت پایدار است: به بعد عقلانی یا خردورزی (بلوغ فکری)، بعد اخلاقی شامل احساس مسئولیت و بعد فرهنگی اجتماعی به معنای ارجحیت روحیه کنش جمعی بر کنش فردی به سه نکته اشاره دارد.

بی‌تردید مدارس سهم انکارناپذیری در تعلیم و تربیت امروز جامعه و آینده آن دارند چرا که در این مکان علاوه بر تعلیم مطالب درسی، دینی و اخلاقی، مهارت‌های مورد نیاز زندگی فردی و اجتماعی نیز به دانش‌آموزان آموخته می‌شود (Ansari, 2001) نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داده است که شناخت جوانان از دین بسیار سطحی و ابتدایی است و پژوهش‌ها در شناسایی علل ناموفق بودن نظام آموزش و پرورش در تربیت دینی؛ روش‌های سطحی و غیرکارآمدی ابزار و روش‌ها را مطرح کرده‌اند که نه تنها نتیجه مطلوب نداشتند و دانش‌آموزان ما دینی نشده‌اند، بلکه گاهی فاصله‌ها بیشتر شده و نتیجه معکوس به بار آورده است (Hosseini & etc, 2001). از نظر اجتماعی سرمایه‌های واقعی هر جامعه‌ای فرزندان آن جامعه هستند که آینده جامعه را می‌سازند و مشی آینده جامعه را ترسیم می‌کنند، بنابراین در هر جامعه‌ای از همان دوران کودکی در تربیت فرزندان خویش سرمایه‌گذاری می‌کند بالأخص در دوران کودکی و نوجوانی که در تکوین شخصیت افراد نقش بسیار مهمی دارد (Najafi, 1994).

سرمایه‌گذاری برای تربیت سالم و دینی دانش‌آموزان یک جامعه در واقع سرمایه‌گذاری زیربنایی در جامعه است؛ زیرا همین نسل است که حاصل اصلی فرهنگ و تمدن جامعه بوده و پیشرفت در جنبه‌های گوناگون یک جامعه وابسته به آنان است (Negareh, 2009). از طرف دیگر نوع نگرش هرکدام از جوامع بشری و کشورها به ماهیت انسان تأثیر بسزایی بر دیدگاه‌های تربیتی او دارد (Salehi, 2008)؛ بنابراین هرکدام از کشورهای اسلامی بر اساس سیاست‌های کلان و دیدگاه‌های خود، اقدام به تدوین کتاب‌های درسی برای تربیت فرزندان محدوده جغرافیایی کشور نموده است در کشور ایران، تلاش شده تا دانش‌آموزان با نیازها و خواسته‌های مشروع روحی و جسمی منطبق شود و منشور شش ضلعی تربیت دینی در جنبه‌های تربیت جسمی، تربیت عاطفی و احساسی،

جوان بر اساس ارزش‌های ملی و تربیت آنها دقت زیادی را طلب می‌نماید در عصر حاضر ماهیت تحصیل و تربیت ملی بر اساس مدنیت ملی ممکن است. امروزه در خصوص دین اسلام و ارزش‌های اسلامی فقط به شرح مسائل نظری نمی‌توان اکتفا نمود. برای آموزش کودکان در کودکانستان‌ها و مهدها، نیاز مبرم به آموزش مطابق با ارزش‌های معنوی و اسلامی است. در این تحقیق اهمیت و ماهیت ارزش‌های اسلامی برای کودکان پیش‌دبستانی مورد تحقیق و تفحص قرار گرفته و ۲۷ درس و روش برای آموزش و انتقال ارزش‌های معنوی و اسلامی ارائه گردیده است.

در روشی که قاسیموا (Ghasimova, 2003) در خصوص چگونگی تکمیل شدن تاریخ مردم آذربایجان و تبدیل شدن ارزش‌های اسلامی به یک عقیده و مرام محکم و استوار تأکید می‌کند و با پرداختن به ارزش و اهمیت وطن و آموزش آنها به حفظ آن، مدیریت، ارزش گذاشتن به کارها، انسانیت، با اخلاق بودن، با لیاقت بودن، یک‌کلام شدن، جسارت و مردانگی، گذشت و جوان مردی، احترام به پیرمردها و پیرزن‌ها، احترام به بزرگ‌تر از خود و احترام به خانم‌ها، مهمان‌نوازی و فرزند پروری، در دین اسلام و... از ارزش‌های ملی مردم آذربایجان برشمرده و سعی در شناساندن ویژگی‌ها و ارزش‌های ملی به دانش‌آموزان نموده است.

ایمانی و مظفر (Imani & Mozaffar, 2014) در تحلیل محتوایی کتاب تعلیمات دینی و کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار پایه دوم ابتدایی دریافتند که ضریب درگیری دانش‌آموزان با متن و تصاویر در کتاب تعلیمات دینی و کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار پایین است و منجر به درگیری دانش‌آموزان و تصاویر نمی‌شود، اما ضریب درگیری در پرسش‌ها بیانگر این امر است که کتاب هدیه‌های آسمان موجب درگیری بیشتر دانش‌آموزان شده، درحالی‌که کتاب قبلی در این زمینه ضعیف است. به‌طور کلی، ضریب درگیری دانش‌آموزان با محتوای کتاب تعلیمات دینی ۰/۴۱ و با کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب

همچنین میرزا محمدی (Mirza Mohammadi, 2011) در تحقیقی نشان داد که باورهای دینی، در عمل به احکام دینی مؤثر است. سؤال و مسئله اصلی تحقیق خالق خواه و مسعودی (KhaleghKhah & etc, 2010) با عنوان رویکرد تربیت دینی با توجه به دو مؤلفه عقل محوری و ایمان محوری این است: به این نتیجه رسیده است که رویکردهای عقل محور و ایمان محور، انواع عقلانیت و ایمان محوری مورد تحلیل قرار گرفته و عقلانیت و ایمان محوری مناسب جهت تربیت دینی از طریق نظام تعلیم و تربیت مورد توجه و بحث قرار می‌گیرد

در تحقیقی که بهشتی و نیکویی (Beheshti&etc, 2010) مجموعه رویکردها به فلسفه تربیت دینی در چهار طبقه جای می‌گیرد: «فلسفه تربیت دینی بالمعنی الاعم» که شامل همه ادیان، اعم از حق و باطل است؛ «فلسفه تربیت دینی بالمعنی العام» که شامل ادیان حقه توحیدی است؛ «فلسفه تربیت دینی بالمعنی الخاص» به تعالیم اسلامی محدود می‌شود؛ و «فلسفه تربیت دینی بالمعنی الاخص» که به سه حوزه تربیت اعتقادی، اخلاقی و عملی اسلام اختصاص دارد و از ورود به دیگر حوزه‌های تعلیم و تربیت اسلامی می‌پرهیزد. این محققان فلسفه تربیت دینی از دیدگاه اسلام را به مثابه «یکی از علوم فلسفی اسلامی که با روش استدلالی-استنادی به تبیین و تحلیل مفهوم‌ها و گزاره‌های تربیت دینی از دیدگاه قرآن و سنت معصومان^(ع) می‌پردازد» تلقی و تعریف نموده‌اند. آقازاده (۱۹۹۷) در تحقیق خود که به بررسی کتب درسی علوم ابتدایی پرداخته بود به این نتیجه دست یافت که امکان در هم تنیدن برنامهٔ درسی علوم با دیگر برنامه‌های درسی و آموزشی از جمله آموزش ارزش‌های دینی وجود دارد. (Ostadhasanlou, 2012). به طوری که باخیشوا (2009)، Bakhishova) تحصیل و تربیت کودکان مطابق با ارزش‌های اسلامی در زمینه ملی و در زندگی عمومی بشریت خیلی واجب می‌داند؛ و بیان می‌دارد که تحصیل و تربیت در زمینه ملی و بروز شدن سلامت معنوی نسل

ایران از نظر پرداخت به مفاهیم و ارزش‌های اسلامی با کتب درسی ج. آذربایجان متفاوت است؟
روش پژوهش

در این پژوهش از طرح‌های تحقیق آمیخته اکتشافی استفاده شد، در این نوع از طرح‌ها، پژوهشگر درصد زمینه‌یابی درباره "موقعیت نامعین" است. برای این منظور ابتدا به گردآوری داده‌های کیفی می‌پردازد. انجام این مرحله او را به توصیف جنبه‌های بی‌شماری از پدیده هدایت می‌کند. با استفاده از این شناسایی اولیه، امکان صورت‌بندی سؤال‌هایی درباره پدیده مورد مطالعه فراهم می‌شود. پس از آن، در مرحله بعدی، پژوهشگر می‌تواند از طریق داده‌های کمی، سؤال‌هایی را مورد آزمون قرار دهد؛ بنابراین در این روش پژوهشگر بر مبنای یافته‌های حاصل از داده‌های کیفی، سعی بر آن دارد که داده‌های کمی را گردآوری کند تا تعمیم‌پذیری یافته‌ها را میسر سازد (Bazargan, 2008).

در بخش تحقیق کیفی جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه کتاب‌های درسی دوره ابتدایی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان و در بخش تحقیق کمی دانش‌آموزان و معلمان دوره ابتدایی دو کشور در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ بوده است. در بخش بررسی کتاب‌ها نمونه آماری پژوهش حاضر شامل کتاب‌های آموزش قرآن، بخوانیم، تعلیمات اجتماعی، هدیه‌های آسمانی و هدیه‌های آسمانی (کتاب کار) و بنویسیم در کلیه پایه‌های ابتدایی کتب درسی کشور جمهوری اسلامی ایران و کتاب‌های آنادیلی (زبان مادری)، آذربایجان دیلی (زبان آذربایجانی)، اوخو (بخوان)، حیات بیلگیسی (دانش‌های زندگی) در کلیه پایه‌های ابتدایی کتب درسی کشور جمهوری آذربایجان است. از جامعه آماری دانش‌آموزان هر کشور تعداد ۲۰۰ دانش‌آموز و تعداد ۱۴۰ معلم به صورت تصادفی خوشه‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای همگن‌سازی دو گروه معلمان ایران نیز از قسمت شمال غرب کشور انتخاب شدند.

کار ۱/۲ است. نتیجه اینکه کتاب جدید موجب درگیری بیشتر دانش‌آموزان با محتوا شده و کتاب قبلی ضریب درگیری پایینی داشته است.

یافته‌های به دست آمده از پژوهش جدیدی محمودآبادی (Jadidi Mahmoodabadi, 2015) دلالت بر آن دارد که در کتاب‌های اجتماعی و فارسی بخوانیم به برخی نمادها مثل جغرافیا و مکان طبیعی - ملی، مشاهیر ایرانی و فرهنگ در حد نسبتاً مناسب توجه شده است. برخی نمادها مثل پرچم، سرود ملی، تقویم رسمی، قومیت، ادبیات ملی، اساطیر ایرانی، مکان تاریخی و ملی و هنر ایرانی کم‌توجه شده است و به برخی نمادها مثل دین اصلاً توجه نشده است؛ بنابراین طبق نتایج این پژوهش محتوای (متن و تصویر) کتاب‌های اجتماعی و فارسی بخوانیم به‌طور متعادل و متوازن به موضوع نمادهای هویت ملی نپرداخته است.

نتایج تحقیق حسینی مهر (Hosseini Mehr, 2014) حاکی از این است که در بخش دروس کتاب کار و فناوری هیچ مطالب و مفهوم مرتبط با نمادهای خردگرایی و عقلانیت وجود ندارد ولی در کتاب‌های آموزش قرآن، هدیه‌های آسمانی، فارسی، فارسی بخوانیم، مطالعات اجتماعی و کتاب کار و تفکر در حد کم و اندک به نمادهای خردگرایی و عقلانیت توجه گردیده است. قالب ارائه آموزه‌های دینی در بیشتر کتاب‌های این پایه، تأسی از اسوه‌های حسنه و داستان‌گویی بوده است.

بنابراین تعیین میزان پرداختن به ارزش‌های معنوی در کتاب‌های درسی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان، تعیین میزان آگاهی دانش‌آموزان و معلمان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و تعیین میزان عمل به احکام دینی در بین دانش‌آموزان و معلمان دو کشور هدفی است که این پژوهش به‌منظور دستیابی به آن صورت گرفته است. با توجه به مطالب یادشده پژوهش حاضر در نظر دارد کتاب‌های درسی دانش‌آموزان در انتقال مفاهیم و ارزش‌های اسلامی به دانش‌آموزان به چه میزان سهیم می‌باشند؟ آیا وضعیت کتب درسی در

صاحب‌نظران قرار گرفت و در نهایت روایی صوری و محتوایی آزمون، مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین میزان پایایی پرسشنامه از یک نمونه‌ای شامل ۳۰ نفر از دانش‌آموزان و ۲۵ نفر از معلمان و با استفاده از روش‌های آلفای کرونباخ استفاده شد که آلفای به دست آمده برای نسخه دانش‌آموزان در مؤلفه‌های آگاهی از مفاهیم دینی و عمل به احکام دینی به ترتیب ۰/۸۲ و ۰/۷۷ و در نسخه معلمان به ترتیب ۰/۸۸ و ۰/۸۴ به دست آمد. نتایج به دست آمده با استفاده از روش تحلیل واریانس مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی میزان پرداخت به ارزش‌های معنوی در کتب درسی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان در جدول ۱ ارائه شده است. در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی کشور جمهوری آذربایجان فقط ۳۴ مورد به ارزش‌های اسلامی پرداخته شده حال آنکه در کتاب‌های درسی کشور ایران ۲۷۱ مورد به ارزش‌های اسلامی پرداخته شده است و این بدان معنی است که دانش‌آموزان کشور جمهوری اسلامی ایران در جریان دوره ابتدایی بیش از ۸ برابر دانش‌آموزان کشور آذربایجان ارزش‌های معنوی و دینی را در کتاب‌های درسی خود فرامی‌گیرند.

از آنجایی که بخشی از پژوهش حاضر از نوع تحلیل محتوی است؛ بنابراین برای انجام تحلیل از ارزشیابی متن، تصویر کتاب‌های درسی شامل بررسی کلمات و جملات، بررسی مشاغل و بررسی متون داستان‌ها و روایت‌ها، کلیه عکس‌ها و تصاویر مندرج در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان استفاده شده است.

ابزار گردآوری اطلاعات در مقایسه معلمان و دانش‌آموزان پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که توسط پژوهشگر ساخته و بکار گرفته شد. این پرسشنامه شامل دو فرم معلم و دانش‌آموز است. هر فرم شامل ۱۶ سؤال است. ۸ سؤال اول میزان آگاهی از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و ۸ سؤال بعدی میزان عمل به احکام دینی را می‌سنجند. پاسخ سؤال‌ها بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت طرح‌ریزی شده و به صورت خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد تنظیم گردیده است. به هر کدام از این مقیاس‌ها امتیازی از ۱ تا ۵ داده می‌شود. طراحی پرسشنامه با کمک متخصصان صورت گرفت و در پایان نیز پرسشنامه طراحی شده برای بررسی روایی در اختیار متخصصان صاحب‌نظر قرار گرفت تا اشکالات موجود اصلاح گردد. پرسشنامه موجود پس از اخذ نظر متخصصان و انجام اصلاحات، دوباره در اختیار

جدول ۱: میزان پرداخت به ارزش‌های معنوی در کتب درسی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان

جمهوری اسلامی ایران	کتاب فراوانی	آموزش قرآن	بخوانیم	تعلیمات اجتماعی	هدیه‌های آسمانی	بنویسیم	جمع
ایران	فراوانی	۵۰	۷۹	۱۷	۹۴	۳۱	۲۷۱
	درصد فراوانی	۱۸/۴۵	۲۹/۱۵	۶/۲۷	۳۴/۶۸	۱۱/۴۳	۱۰۰
جمهوری آذربایجان	کتاب	آنادیلی (زبان مادری)	آذربایجان دیلی	اوخو، بخوان	حیات بیلگیسی	-	جمع
آذربایجان	کتاب	آنادیلی (زبان مادری)	آذربایجان دیلی	اوخو، بخوان	حیات بیلگیسی	-	جمع
	فراوانی	۱۲	۱۱	۳	۸	-	۳۴
	درصد فراوانی	۳۵/۲۹	۳۲/۳۵	۸/۸۲	۲۳/۵۲	-	۱۰۰

میزان عمل به احکام دینی از میانگین معلمان و دانش‌آموزان کشور آذربایجان بالاتر است. جدول شماره ۳ نتایج تحلیل واریانس را برای آگاهی از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی در دانش‌آموزان و معلمان دو کشور مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲ نتایج توصیفی مربوط به میزان آگاهی دانش‌آموزان و معلمان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی در دو کشور مورد مطالعه را نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌گردد میانگین معلمان و دانش‌آموزان کشور ایران در هر دو مؤلفه میزان آگاهی از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و

جدول ۲: نتایج توصیفی مربوط به میزان آگاهی از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی در دانش‌آموزان و معلمان دو کشور مورد مطالعه

عمل به احکام دینی		آگاهی از مفاهیم دینی		گروه	کشور
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین		
۳/۶۱	۲۵/۱۵	۲/۵۷	۲۸/۲۰	دانش‌آموزان	ایران
۹/۷۳	۲۸/۷۱	۵/۴۶	۳۲/۶۷	معلمان	
۳/۶۵	۱۶/۱۹	۲/۵۹	۲۰/۳۵	دانش‌آموزان	آذربایجان
۹/۶۴	۲۱/۹۰	۶/۶۸	۲۶/۳۲	معلمان	

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس برای آگاهی از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی در دانش‌آموزان و معلمان دو کشور

گروه	اثر	مؤلفه	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری
دانش‌آموزان	گروه	آگاهی	۶۱۶۲/۲۵	۱	۶۱۶۲/۲۵	۹۲۳/۶۴	۰/۰۰۱
		عمل	۸۰۲۸/۱۶	۱	۸۰۲۸/۱۶	۶۰۷/۲۷	۰/۰۰۱
معلمان	گروه	آگاهی	۵۷۱۵/۰۸	۱	۲۳۴۰/۵۷	۱۸۵/۸۳	۰/۰۰۱
		عمل	۶۸۰۱/۴۲	۱	۲۴۷۵/۹۶	۸۰/۱۲	۰/۰۰۱

در دو کشور تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین در مؤلفه عمل به احکام دینی نیز F مشاهده شده (۶۰۷/۲۷) در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار است؛ بنابراین می‌توان گفت که بین میزان عمل به احکام دینی در بین دانش‌آموزان دو کشور تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در گروه معلمان در مؤلفه آگاهی از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی F مشاهده شده (۱۸۵/۸۳) در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار است؛ بنابراین می‌توان گفت

جدول شماره ۴ نتایج تحلیل واریانس را برای آگاهی دانش‌آموزان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی در دو کشور مورد مطالعه را نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌گردد در گروه دانش‌آموزان در متغیر آگاهی دانش‌آموزان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی F مشاهده شده (۹۲۳/۶۴) در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار است؛ بنابراین می‌توان گفت که بین آگاهی دانش‌آموزان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی

الگوی تأثیر مطلق محتوای رسانه‌ای بر نگرش و رفتار مخاطبان است بر اساس این نظریه می‌توان گفت که پیام‌های رسانه‌ای به‌طور یکسان و یکنواخت به همه مخاطبان می‌رسد و تأثیری مستقیم و فوری بر جای می‌گذارد. از آنجا که نظریه تزریقی نشأت گرفته از نظریه رفتارگرایی یا الگوی محرک - پاسخ در روان‌شناسی است و بر این اصل تأکید دارد که رسانه‌ها قدرت تأثیرگذاری بالایی بر افراد دارند (Mahdizadeh Taleshi, 2010) و بر این اساس محتوای کتب درسی اثر بالایی بر دانش‌آموزان دارند. همچنین بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی و جامعه‌پذیری، تأثیر رسانه‌ها در زندگی روزانه شهروندان، محدود به تقویت یا تغییر نگرش‌ها و رفتارها نیست، بلکه می‌تواند منجر به کسب ارزش‌ها و نگرش‌ها و الگوهای رفتاری شود که از آن به آثار اجتماعی رسانه‌ها تعبیر می‌کنند.

یکی از نظریه‌های مربوط به آثار اجتماعی رسانه‌ها، نظریه یادگیری اجتماعی آلبرت باندورا است که به‌طور ویژه با رسانه در ارتباط است، بر اساس این نظریه، انسان‌ها بیشتر آنچه را که برای راهنمایی و عمل در زندگی نیاز دارند، صرفاً از تجربه و مشاهده مستقیم یاد نمی‌گیرند، بلکه عمده آن‌ها به‌طور غیرمستقیم و به‌ویژه از طریق رسانه‌ها آموخته می‌شود (Kwayle, 2006). چهار فرایند اصلی یادگیری اجتماعی در الگوی باندورا عبارتند از: توجه، حفظ و یادآوری، تولید {عملی} و انگیزش. نقطه شروع یادگیری یک رویداد، مشاهده مستقیم یا غیرمستقیم است؛ که بر اساس این نظریه چنین می‌توان تبیین نمود که متون درسی به‌عنوان یک رسانه منبع اصلی یادگیری اجتماعی برای دانش‌آموزان است و دانش‌آموزان ضمن کسب آگاهی و یادگیری ذهنی مطالب دینی، در عمل نیز به بازتولید آن می‌پردازند. بر همین اساس می‌توان گفت که دیدن، خواندن و حفظ کردن مفاهیم دینی در کتب درسی توسط دانش‌آموزان عامل یادگیری و به تبع آن بازتولید و عمل به این یادگرفته‌ها در محیط اجتماعی توسط دانش‌آموزان است؛ که با

که بین آگاهی معلمان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی در دو کشور تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین در متغیر عمل به احکام دینی نیز F مشاهده شده (۸۰/۱۲) در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار است؛ بنابراین می‌توان گفت که بین میزان عمل به احکام دینی در بین معلمان دو کشور تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به‌منظور مقایسه تعلیم دانش‌آموزان ابتدایی مطابق با ارزش‌های اسلامی کشور جمهوری اسلامی ایران و آذربایجان انجام شد که به این منظور از دو روش آماری تحلیل محتوا و تحلیل واریانس استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان پرداخت به ارزش‌های معنوی در کتب درسی دو کشور ایران و آذربایجان تفاوت معنی‌داری وجود دارد، به‌علاوه بین آگاهی دانش‌آموزان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی توسط دانش‌آموزان در دو کشور تفاوت معنی‌داری وجود داشت، همچنین بین میزان آگاهی معلمان از مفاهیم دینی و ارزش‌های معنوی و میزان عمل به احکام دینی در بین معلمان دو کشور تفاوت معنی‌داری وجود داشت که با تحقیق‌های اکرمی، توکلی، بهشتی و نیکویی همخوانی دارد.

همچنین از آنجا که تفاوت بین کتب درسی دو کشور از نظر تعداد موارد استفاده از مضامین و مفاهیم مذهبی و دینی متفاوت بوده است یک امر معمولی هست، اما از اینکه تعدد و فراوانی مفاهیم و مضامین بر میزان آگاهی و به تبع میزان آگاهی بر میزان عمل به احکام دینی اثر می‌گذارد که با تحقیق‌های محمودآبادی، ایمانی، مظفر و حسینی همخوانی دارد که از طریق نظریه‌های روانشناسی اجتماعی و نظریه‌های رسانه، نظریه تزریقی، نظریه یادگیری اجتماعی و جامعه‌پذیری، نظریه برجسته‌سازی قابل تبیین است.

بر این اساس که متن و محتوای کتب جزء رسانه محسوب می‌شوند بر اساس نظریه تزریقی می‌توان به تبیین این اثرگذاری پرداخت. نظریه تزریقی مصداق

models?. *Research in Curriculum Planning*, 2 (34), 73-83. [Persian].

Bakhiskova, s. (2009). Religious and moral upbringing of Kids, R. N. Novruz 94

Bazargan, A. (2008). An introduction to qualitative and miscellaneous research methods. Tehran: nashredivar publication, 166-167. [Persian].

Beheshti, S., Nikouei, R. (2010). Explorations on the philosophy of religious training from Islamic view, *educational psychology Quarterly*, 6 (18).

Farhadian, R. (2003). The study of current methods in religious training of students, Research center of educational. East Azerbaijan.

Ghasimova, L. (2003). Training of students on the basis of national historic and divine values Azerbaijan Country, Faculty of Education in Bakou university (BDU)

Hassani, S. (2010). The role of religious beliefs in the improvement of both individuals and society. Tehran: Bostan ktab association.

Hosseini Mehr, A. (2014) Analysis of Textbooks' Content of Sixth Grade of Elementary School from Viewpoint of Attention to Religious teachings, Religious cultures and Thoughts Congress, Iran.

Hosseini, A. (2001). Effective ways in educational programs to achieve an appropriate religious training of students, collection of articles on pathology conference

Imani M., Mozaffar M. (2014). Analysis of Hedyehaye Asman and Workbook Textbooks' Content of twitch Grade of Elementary School in compare with year 1380 religious book. *Educational innovation*, 3 (7), 115-142 [Persian].

Jadidi Mahmoodabadi A. (2015). Analysis of Farsi and Social Sciences Textbooks' Content of Sixth Grade of Elementary School from Viewpoint of Attention to National Identity on basis of Authorized Standard, Research on school learning and virtual, 3 (11), 41-48 [Persian].

KhaleghKhah, A., Masoudi, J. (2010). An Approach in religious training regarding the two components of intellect-centeredness and faith-centeredness, *Quarterly of psychological and educational studies*, 2 (11).

Kwayle, M. (2006). *Political sociolinguistics*, Translated by Sabouri, M., Tehran: Samt Publication.

Mahdizadeh Taleshi, M. (2010). *Media views, Current thoughts and critical ideas*. Tehran: Hamshahri Publication.

تحقیق‌های میرزامحمدی، خالق‌خواه، بهشتی و نیکویی همخوانی دارد.

به‌علاوه بر اساس نظریه برجسته‌سازی می‌توان گفت که رسانه‌ها با برجسته‌ساختن بعضی از موضوع‌ها و رویدادها، بر آگاهی و اطلاعات مردم تأثیر می‌گذارند. به طوری که نمی‌توانند تعیین کنند که مردم «چگونه» بیاندیشند، اما می‌توانند تعیین کنند که «درباره چه» بیاندیشند. در واقع کتب به‌عنوان یک رسانه می‌توانند ذهن و عمل دانش‌آموزان را به سمت معنی‌هدایت نمایند؛ و بر اساس این نظریه کتب درسی در ایران ذهن دانش‌آموزان به‌طور آگاهانه و هدفمند به مباحث دینی و ارزشی سوق داده شده و از این طریق سبب درونی‌سازی ارزش‌های دینی در ذهن دانش‌آموزان شده است به طوری که بر اساس یافته‌های تحقیق (Mousapour, 2011) مهم‌ترین اولویت فرهنگی برای دانش‌آموزان، اولویت دین‌داری بوده است و وطن‌دوستی در اولویت دوم بوده است در حالی که مهم‌ترین اولویت بر والدین همین دانش‌آموزان وطن‌دوستی و اولویت دوم دین‌داری بوده است و این نتیجه ناشی از آن بوده که در کتب درسی دانش‌آموزان بیشتر از کتب درسی زمان اولیای آنها به مطالب دینی پرداخته شده است؛ بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده محققان بایستی اثر جنبه‌های مختلفی از تعلیم و تربیت را به‌صورت تلفیقی در کشورهای دیگر و با جامعه آماری بزرگ‌تر با توجه به ابعاد مختلف و تأثیرگذاری آن بر ذهن فراگیران، والدین و معلمان مورد بررسی و تحلیل قرار دهند.

منابع

Akrami, K. (2007). The Introduction of a theoretical model regarding the curriculum of theology, Tarbiat Moallem University.

Ansari, T. (2001). Fundamental strategies and effective methods in educational programs to achieve an appropriate training of students, collection of articles in conference on the pathology of religious training in educational system, (Vols. 12&13)

Asadi, M., Shiralipur, A., & Behranghi, M., R., (2012). What is all this fuss about teaching

Mehr Mohammadi, M. (2012). Investigation of the compatibility of claims in rival curriculum theories for democratic citizenship based on a Schwabean perspective. *Research in Curriculum Planning*, 2 (34), 8-31 [Persian].

Mirza Mohammadi, M. H. (2011). The study of the role of religious teachings in the health of individuals and society, *Farhang Quarterly at Islamic University Vol. (47)*.

Mousapour, A. (2011). *Culture comparison in family and school*. educational organization of East Azerbaijan, Research council.

Najafi, M. A., (1994). The importance of training of the youth and teens, collection of articles in the 3rd symposium on the position of training of the youth and the teens in educational system.

Negaresh, H. (2009). A pathology of islamic training in the guidance schools of Qom and the administrative strategies for remedies, *Journal of cultural Management*, 3 (5).

Ostadhasanlou, H. Faraji Khiavi, Z & Shokrollahi, R. (2012) Content analysis of science books in grades four and five based on Merrill's taxonomy of educational objectives. *Research in Curriculum Planning*. Vol 9. NO 6 (continus 33). summer 2012.

Salehi, A. (2008). Explanation of Islamic education in the eyes of Allameh Tabatabaei with the emphasis on educational goals and methods, *Bi-quarterly of scientific & specilistic Islamic training*.

Tavakkoli, R. (1999). Training of Quran in elementary schools, Tehran: the office for Islamic culture spreading.